

Til:
Verneområdestyre SVR

Fra
Knut A Haukelid
Brønstadveien 137
3619 SKOLLENBORG

29.09 2024

Høringsuttalelse - Lyse Krafts dispensasjonssøknad fra verneforskrifter i SVR i forbindelse med vilkårsrevisjon og konsesjonssøknad for utvidelse av Røldal Suldal kraftverkene

Jeg eier og driver felleiendommen Langesæhalline 92/3 i Vinje kommune. Næringsdriften på eiendommen er i hovedsak basert på utleie av jakt, fiske og sauebeie. I tillegg driver jeg selv næringsfiske i Holmavatnet med salg til Haukeliseter fjellstue. Eiendommen min er ikke direkte berørt av noen av de verneområdene det søkes dispensasjon fra verneforskriften til. Langesæhalline grenser imidlertid direkte opp til både Holmevassåna- biotopvernområde og Kvanndalen- landskapsvernområde. Den østre delen av Holmavatnet er også en del av Setesdal Vesthei - Ryfylkeheiane landskapsvernområde

Eiendomsgrensa til Langesæhalline følger fylkesgrensa mellom Rogaland og Telemark som deler Holmavatnet på langs, og fortsetter over toppen av Fitjanuten til Vassdalseggen. Ankomst til eiendommen skjer på den bommede anleggsveien fra Bleskestad som ble bygd i forbindelse med reguleringen. Denne veien går gjennom både Hyraheio landskapsvernområde og Holmevassåna biotopvernområde før den ender ved Holmavassdammen.

Langesæhalline vil bli tungt berørt av utbyggingen det nå søker dispensasjon til. Både ved ytterligere regulering av Holmavatnet ,og ved de skadevirkningene utbyggingen vil ha på villreinbestanden i området. En eventuell fjerning veien til Holmavatnet vil også være svært negativt for driften av eiendommen.

Generelt:

Den foreslåtte utvidelsen av Røldal Suldal kraftverkene (RSK) foregår innenfor et villreinområde som allerede er strekt preget av utbygginger. Et område der føringene for inngrep i Nasjonale villreinområder i seg selv burde være nok til å sette en stopper for prosjektet. I tillegg søker Lyse Kraft også om dispensasjon fra et knippe verneforskrifter som er skrevet nettopp for å beskytte villrein, fisk, naturmiljø og landskap mot inngrep av den typen som det søkes om.

Dette vet Lyse Kraft, som derfor gjør sitt beste for å grønnvaske prosjektet. Til dette får de god hjelp av Norconsult som har levert et slett stykke utredningsarbeid. Sammen konkluderer de at følgene av den største vannkraftutbyggingen i norske villreinfjell på mange tiår samlet sett har noe negativ konsekvens for villrein. Dette etter en konsekvensanalyse der en *pluss* fjerner en *minus* i forholdet 1:1: Mer om de konkrete pluss'ene og minus'en siden.

Lyse Kraft hevder med andre ord at det er positive virkninger av den foreslåtte utbyggingen for villreinen. Disse skal vist nok igjen veie opp for negative konsekvenser andre steder. I virkeligheten tror jeg den foreslåtte utvidelsen av RSK neppe bidrar med noe positivt for villreinen overhode. Følgelig er de samlede negative konsekvensene for villreinen langt større en de som beskrives. Hvis dette utbyggingsprosjektet går gjennom som foreslått, kan man trygt konkludere med at alle de forskjellige nivåene med vern som er lagt på disse områdene av hensyn til villrein er så godt som verdiløse.

Som legmann må en gjerne passe seg for å uttale seg for bastant om konklusjoner trukket av de som forstås som eksperter på området. Når det gjelder villreinens bruk av områdene rundt

Holmavatnet tror jeg likevel at jeg har mye å komme med . Der Norconsult synes å trekke generelle konklusjoner av typen: - *All tilgjengelig litteratur sier at villreinen helst unngår isen på reguleringsmagasin. Holmavatnet er et reguleringsmagasin, derfor unngår villreinen isen på Holmavatnet. Vet jeg hvordan god isen på Holmavatnet faktisk er, og hvordan villreinen bruker isen. Jeg har erfart det selv gjennom mange år.*

Villreinenens bruk av isen på Holmavatnet

Isforholdene på Holmavatnet er stabile og gode selv etter reguleringen. Jeg har aldri hatt problemer med å ferdes på isen hverken på ski eller med snøscooter. Utpå ettervinteren er det gjerne fra 1,5 til 2 meter med «is» bestående av snø, is, vann og sørpe. Det er i midlertid alltid et islag øverst, før snølaget på toppen. Overvann er derfor ikke noe problem. Det er heller ikke nevneverdig med sprekkdannelse lang land. Bare på svært bratte og ulendte steder kan det tidvis være det snakk om dype og gapende sprekker.

Dette er veldig annerledes enn isforholdene på Langesæ som ligger på andre siden av vannskillet mot øst. Langesæ er også regulert, med to overføringstuneller internt i magasinet. Her er det konstant overvann, mengder av store stygge sprekker langs land og store skruisaktige felt rundt holmer og skjær. Isen oppleves nesten alltid som dårlig, og tildels farlig å ferdes på. Senest i år (2024) var den østre delen av vannet helt ufarbar i april.

Langesæ ligger på linje med Holmavatn og Sandvatn og er et av de tre store regulerte vannene villreinen må navigere over eller rundt på sin ferd mellom forskjellige deler av vinterbeitene i nord. Det at isen på Langesæ og trykkbassenget Sandvatn er såpass dårlige, gjør i mine øyne den gode isen på det sentralt beliggende Holmavatnet blir desto viktigere for dyras bruk av området.

Isen på Holmavatnet legger seg i dag gjerne i månedsskiftet november/desember; Dette sammenfaller ofte med tidspunktet da reinen trekker inn i området igjen sørfra. Isen legger seg nok noe seiere i dag en den gjorde tidlig på 90-tallet.

Jeg kan huske å ha gått på ski på isen på nordsiden Holmavatnet i midten av november, da var sørsiden av vannet fortsatt åpent. Det var mange småflokker på isen. Noen av dem helt ut mot iskanten. Hydro tappet Holmavatn og nyisen knakk av mot land og øyer, men dyra skulle likevel på død og liv ut på isen.

Denne tendensen til at reinen vil ut på helt ny og potensielt farlig is har jeg sett flere ganger. Det virker som om den nye isen har en egen attraksjonsverdi. Sansynligvis skyldes denne oppførselen at dyra skjønner at de nå enkel kan gå der de før måtte svømme. Antakelig vil de krysse vannet eller ut å beite på øyene, og forstår ikke at vannet bare er delvis frosset før det nærmer deg iskanten. Da blir de gjerne gående å virre ubeslutsomt ute på isen. Dette er utvilsomt farlig for dem. Jeg kan heller ikke annet enn å tenke at denne oppførselen ville være enda farligere i et pumpemagasin enn et vanlig reguleringsmagasin. I et pumpemagasin som både stiger og synker vil det ta lenger tid før magasinet fryser om høsten. Isen vil kunne komme å gå flere ganger. Ny is som var trygg, vil på kort tid kunne bli utrygg igjen. Under slike forhold vil denne trangen til å prøve ny is være enda farligere for villreinen en den er i dag.

De mange holmene som Holmavatn har fått navn etter er et mye brukt beiteområde om vinteren. Lavforkomstene på disse øyene er blant de beste jeg vet om i området. Foruten lavrabber er det også mange blankskurte svaberg på disse holmene. Den tørre vintermørka dyra la igjen sist vinter synes veldig godt på disse svabergene. Det er derfor lett å se at dyra her vært her mye på vinterstid når en besøker holmene med båt om sommeren. Hvis isen på Holmavatnet skulle bli ufarbar vil disse viktige beitene falle bort.

I kaldt og stille vær midtvinters ,har jeg ved flere forskjellige anledninger sett dyra komme ned fra høyereliggende rabber for å tilbringe natta ute på den åpne isen på Holmavatnet. Neste dag har de klatret opp i igjen og fortsatt beitinga på de samme rabbene. Jeg har senere sett den samme oppførselen hos Caribou i Alaska. Disse føler seg utvilsomt tryggere for ulven ute på store åpne flater. Kanskje sitte noen av disse instinktene fortsatt igjen i villreinen i våre områder også.

Da disse observasjonene stammer fra forskjellige år og forskjellige flokker, er det lett å tenke at dette er noe dyra gjør oftere enn de gangene jeg har observert fenomenet.

Hvis det har vært mange simler i området på ettervinteren hender det det går et markant trekk over isen rett sør i retningen Holmavassdammen. Jeg har aldri sett hovedmengden av dyra, men har sett små flokker med simler slutte seg til sporet som allerede står der. Sansynligvis er vel også hovedsporet satt av flere små flokker. Det er sjelden eller aldri snakk om store sveipende trekk med hundrevis av dyr her nord. Snarere snakker vi om en rekke småflokker som bare tidvis beveger seg i samme retning. Villreinenes bevegelser inn og ut av området følger snarere årstidene enn de følger vinden.

Poenget med disse beskrivelsen er å understreke at snarer enn å unngå isen på Holmavatnet bruker villreinen den aktivt fra den legger seg til den går igjen. Jeg vil hevde at det er en ubetinget fordel for villreinen at det sentralt beliggende Holmavatnet fortsatt har stabil is 6 måneder i året. Både fordi dette forenkler dyras trekk, og beiting i området, men også fordi de store snødekte isflaten er en viktig del av deres naturlige miljø om vinteren. Dårligere isforhold på Holmavatnet vil føre til drastiske forandringer i dette miljøet, og dermed også forringe leveområdet til villreinen.

Villreinenes bruk av områdene rundt Holmavatnet gjennom året.

Områdene rundt Holmavatnet er vinterbeite for hele villreinstammen i Setesdal- Ryfylkeheiene. Vår, sommer og høst er det i hovedsak bukker som bruker disse områdene.

Dyra kommer nordover i løpet av senhøsten og vinteren. Hvis forholdene er levelige for dem gjennom vinteren blir de ofte værende. Eventuelle simler trekker sørover utpå vårvinteren, mens bukkene gjerne blir i området gjennom sommeren. De dyra det jaktes på i august har nesten uten unntak vært i området siden vinteren. Bukkene trekker sørover når de blir forstyrret i jakta eller når brunsten setter inn. Hverken simler eller bukker kommer nordover igjen på barmark. Det hender en gang i blant at blandingsflokker når Storhellerenuten i løpet av brunsten og går videre østover i retning Bjåen. Jeg har aldri sett dem ned mot Holmavatnet før seinhøstes.

Det er nøyaktig det samme trekk mønstret som min bestefar beskrev fra tiden før regulering. Tamreinen som fantes i området tidligere oppførte seg utvilsomt annerledes, men den ville delen av bestande bruker i dag området slik den «alltid» har gjort.

Det virker imidlertid som om mye av denne basiskunnskapen om villreinen i området har gått Norconsult hus forbi. De snakker om villrein, trekkkoridorer, flaskehals og barrierer og sliter med å skille på bukker og simler og sommer og vinter. Mye av problemet tror jeg skyldes måten de driver forskning på. Norconsult leser og ser på kart. De driver skrivebordsforskning og ikke feltarbeid. Kunnskapen deres om villreinen i området er generell, og ikke spesifikk. Da blir det nødvendigvis mye av det de uttaler seg om feil.

Holmevassåna biotopvernområde

Biotopvernområde ble etablert for å sikre villreinen trekkveier mellom Dyraheio landskapsvernområde og Kvandalen landskapsvernområde. Dette er et av fire passasjer hvor villreinen kan trekke nordover og vestover mellom de fire regulert vannene - Førsvatn. Langesæ. Holmavatnet og Sandvatn. Jeg er grunneier i området mellom Førsvatn og Langesæ og mellom Langesæ og Holmavatnet. De to andre trekkveiene på hver side av Sandvatn har jeg kjørt gjennom hele livet på vei til og fra Holmavassdammen. Det er verdt å bemerke at det her er snakk om sommertrekk. På vinterstid er alle de før nevnte vannene islagt. Alle vannene er regulerte og isen er av varierende kvalitet gjennom vinteren, men alle er i hovedsak farbare for reinen. På vinterstid finnes det derfor ingen egentlige «flaskehals» i dette området.

Basert på GPS- dyras bruk av området, og egne og andres erfaringer gjennom mange år vil jeg hevde at passasjen mellom Holmavatnet og Sandvatnet (som i dag utgjør Holmevassåna

biotopvernområde) neppe er viktigere for reinen enn de tre andre trekkveiene. Særlig gjelder dette passasjen mellom Holmavatnet og Langesæ. Foruten sørgående bukker om høsten, trekker gjerne blandingsflokkene vestover igjen gjennom denne passasjen på senhøsten. Området er også mye brukt på vinterstid. Passasjen mellom Langesæ og Førsvatn er mest brukt senhøstes og på vinteren. At det er Holmevassåna som er vernet og får all oppmerksomheten - skyldes snarere den tidligere grunneieren i dette området, enn det skyldes dokumenterte villreintrekk.

Den rådende fortelling om Holmevassåna biotopvernområde er at trekket gjennom dette området er strekt svekket og truet pga inngrep og forstyrrelser. Ingen kan nekte for inngrepene, men hvem har sett reinen?

Ingen av de GPS-merkede dyra har vært i nærheten Holmevassåna eller noen av de to andre trekkveiene lenger øst i løpet av barmarkssesongen. Dette er i tråd med reinens bruk av området fra før reguleringen og bør ikke overraske noen.

Enkelte presenterer en Ad-hoc forklaringen på dette som hevder dyra når skyr både Holmevassåna og områdene rundt pga alle forstyrrelsene. Hvis så var tilfelle vil jeg tro at noen av dem også ville prøv seg på å trekke vestover på nordsiden av Holmavatnet på sommerstid. Dette har de imidlertid aldri gjort i nevneverdig grad. Dette på tross av at både inngrep og menneskelig aktivitet er langt mindre der.

Jeg kan telle på en hånd de gangene jeg har sett dyr komme nordover og vestover gjennom disse passasjene sommer og høst. Det eneste nevneverdige trekket som skjer i disse områdene på barmark, er bukkenes trekk sørover i forbindelse med jakta og brunsten. Disse kommer spredd utover en periode på nesten to måneder og lar seg beviselig ikke stoppe av noe. Borte blir de hvert eneste år.

Den vinteråpne Holmevassåna

Forestillingen om at vintertapping av Holmevassåna er et problem for villrein dukker første gang opp i Norconsults fagrapport om villreinen fra 2020. Før noen begynte å studere plot av GPS-simlenes bevegelser, tror jeg knapt noen hadde tenkt på dette som et problem. Det tror jeg ikke det er heller. Jeg tror snarere det er et klassisk eksempel på hva som kan skje når en blir for opptatt av å tolke innsamlede data og mister virkeligheten ute i fjellet av syne.

Det kan godt hende at enkelte av de GPS-merkede dyra har skydd flom og åpent vann, og derfor ikke har krysset elva ved første anledning. Streng kulde og flom er en dårlig kombinasjon, nullføre og mindre vann er ikke så galt. Noen ganger krysser dyra elva andre ganger ikke. Alle har imidlertid kommet seg videre på et eller annet tidspunkt. Selv når Holmavatnet tappes som verst, kan dyra lett gå rundt elva og krysse på Holmavatnet eller på det nedenforliggende Sandvatn.

På barmark er kan villreinen krysse på så godt som hele strekningen selv om det tappes i elveleiet. Bli det for røft å vade kan de svømme hølene i elva. Bare enkelte ganger på vinteren ser jeg for meg at det kan være vanskelig for dyra å komme seg over elva. De krysser tross alt flomstore elver om våren - med store snøkanter og det hele.

GPS- dyra har i all hovedsak beitet eller vært på beitetrekk i området. Gravetjønnnuten, nordvest for Holmevassåna, er blant de mest brukte vinterbeitene her nord i heiene. Det at dyra oppholder seg i lenger tid i nærheten av elva betyr ikke nødvendigvis at de ikke våger å krysse. Det kan like gjerne være fordi de finner beite på rabbene langs elva. Det kan også være en kombinasjon av begge disse årsakene. De stopper ved den åpne elva, og begynner så å beite.

Jeg kan vanskelig se at det har noen betydning for dyra om de beitet sør eller nord for elva på en bestemt dag. Det ene er ikke noe mer riktig en det andre. Så lenge de faktisk beiter, og så lenge de til slutt kan gå videre er ikke dette noe problem. Villrein på trekk må stadig forsere røft og ulendt terreng, og kan ikke alltid gå rett frem i det landskapet de lever i.

Den vinteråpne Holmevassåna er ikke et vandringshinder på linje med E134 eller en mye brukt turistløype der menneskelig aktivitet skremmer dem bort. Den vinteråpne elva er en

landskapsformasjon, av samme type som et hvilket som helst stup eller flomstor elv. Disse hindringen går de rundt eller krysser når de selv anser det for trygt. Jeg har derfor vanskelig med å forstå Norcolsults vedvarende fokus på dette.

Småflokkene det er snakk om her nord bedriver et «ruslete» beitrekk fra rabbe til rabbe gjennom vinterne. Det er ikke snakk om store sveipende vindtrekk med flokker på mange tusen dyr som kontinuerlig må bevege videre for å finne nok mat. Igjen virker Norconsults konklusjoner basert mer på en generell forståelse av hva en villrein er, gjør og trenger - enn på hvordan dyra som lever i dette området faktisk oppfører seg.

Denne misforståelsen gir imidlertid Lyse Kraft et godt kort på hånden. Vi er tilbake hos pluss'ene og minus'ene vi startet med. Hvis Lyse Kraft får aksept for en virkelighetsbeskrivelse der vintertapping av Holmevassåna skaper en skadelig barriere for villreintrekket gjennom Holmevassåna biotopvernområde er mye vunnet for dem. I neste omgang kan de da hevde at en ytterligere reguleringen av Holmavatnet som vil avslutte denne tappingen er positivt for villreinen. Dette gir dem igjen større sjanse til å få aksept for prosjektet både hos NVE og forskjellige miljøvernmyndigheter.

Problemet er bare at det ikke er sant.

Villreinen tjener helt sikkert ikke på at det tappes i Holmevassåna på vinterstid, men jeg tror ikke den taper nevneverdig på det heller. Til det er elva for kort og muligheten til å krysse, eller gå rundt for mange. Da er jeg langt mer bekymret for hva en ytterligere regulering av Holmavatnet kan føre med seg. Å bytte bort en mye brukt isflate på over 10 km² mot å få tørrlagt en snau 2km lang vinteråpne elv høres ut som et dårlig bytte for villreinen. Den tiden det tappes hardt i elveleiet er også mye kortere en de seks månedene i året det er farbar is på Holmavatnet.

Veien til Holmavatnet

Veien til Holmavatnet som går gjennom Holmevassåna biotopvernområde har generert en stor mengde, møtevirksomhet, brevskrivning, krancling og rettssaker opp gjennom årene. I begynnelsen handlet det mest om bomming og tilgang til veien. I senere år har det handlet minst like mye om villrein. Dette kan vanskelig forklares med villreinenens faktiske bruk av området.

Den korte tiden veien er åpen fra slutten av juli til midten av oktober beviselig er det tidspunktet på året det trekker færrest dyr gjennom dette området. De resterende 9 månedene i året er veien stengt av snø. Dyra som gjerne trekker over veien når den er åpen, er bukker på vei til fostringsflokkene og brunsten lenger sør. Disse bukkene krysser veien og forsvinner sørover, like årvisst i dag som før reguleringen. Simler og blandingsflokker trekker i all hovedsak gjennom området seinhøstes og på vinteren, da er veien nedsnødd og ikke i bruk.

Veien bommet, etter tillatelse fra Olje- og energidepartementet, etter ønske fra grunneierne selv. Nøkkelregimet er strengt. Veien er forbeholdet et fåtall. Biltrafikken er målt av SVR, og på generelt grunnlag funnet for liten til å kunne ansees som et problem. Vi vet at to av tre hovedtrekk i dette området skjer på snøføre. Vi vet at ingen av de GPS-merkede dyra har vært i nærheten av Holmevassåna biotopvernområde i den perioden den er åpen frem til dammen. Jeg har selv kjørt opp og ned den samme veien hele livet. I dag er jeg 51 år. Jeg har ikke sett et eneste dyr. Det har knapt noen andre heller. På dette grunnlaget bør man kunne konkludere at bruken av veien til Holmavatnet ikke er et stort problem for villrein.

På tross av dette klarer Norconsult gang på gang presentere veien og bruken av denne som svært problematisk for reinen. Hvilket belegg de har for dette er uklart. Jeg har aldri fått noe godt svar på dette spørsmålet. Det virker som om veien er et problem fordi den går gjennom et område som er vernet av hensyn til villreinen. Punktum. Hvordan dyra faktisk bruker dette området gjennom året synes mindre viktig

De eneste GPS-merkede dyra har vært i nærheten av veien i det tidspunktet de er åpen fram til Holmavatnet er bukker som har gått nordover over Hongsnuten og Sebygjedalen. Dette området ligger på utsiden av bommen og er mye mer trafikkert enn de indre delene av veien.

Likevel hevder Nordconsult hardnakket at en strengere regulering av bruken av den allerede strengt regulerte veien vil være med på å «forbedre den økologiske funksjonaliteten» til et trekk som visstnok ikke finnes der på den tiden av året. Forstå det den som kan.

Saken stopper imidlertid ikke her. Både i konsesjonssøknaden og dispensasjonssøknaden til SVR åpner Lyse Kraft nå også for å fjerne hele veien! Alt dette av hensyn til villreinen selvsagt.

Villreinen vil helt sikkert ikke tape på en fjerning av veien til Holmavatnet, men den vil ikke vinne nevneverdig på det heller. Det er imidlertid sannsynlig at villreinen kan ende opp med å tape på dette i et større perspektiv. På samme måte som med den vinteråpne Holmevassåna blir en feilaktig tolkning av den positive effekten ved å fjerne veien brukt til å grønnvaske resten av utbyggingsprosjektet til Lyse Kraft.

Vintertapping i Tverråna

I likhet med den vinteråpne Holmevassåna hevder Norconsult at vintertapping i Tverråna skaper en problematisk barriere for villreinen. Dette bryr igjen at man kan forsøke å selge en endring i tappemøstret i denne elva som en forbedring av villreinen leveområde. Hvis dette er en tvilsom når det gjelder Holmevassåna er det enda mer tvilsomt her.

Områdene langs de øvre delene av Tverråna fra Djupetjønn til Litlavatn er sterkt preget av svaberg og stein og lite brukt som vinterbeite for villreinen. Dette kommer også tydelig frem av GPS-dataene. Noen av de få GPS-dyra som faktisk har vært i området om vinteren har imidlertid krysset elva uten synlig nøling. Ingen av GPS-dyr har vist noe som kan tolkes som unnvikende adferd for elva.

Norconsult velger likevel å se bort fra dette, fordi det bare er snakk om noen få tilfeller. De mener derfor at disse «dataene ikke gir tilstrekkelig grunnlag» for å vurdere Tverrånas mulige barrierevirkning for villreinen. En kan alltså lure på hvor mye bedre datagrunnlag de egentlig har når de faller ned på stikk motsatt konklusjon om dyra som muligens har unnvirket Holmevassåna.

Norconsult velger altså å overse de GPS-dataene de faktisk har, og konkluder isteden med at Tverråna er en barriere for dyra basert på «generell kunnskap om vassdrag med vintervannføring» og utsagn fra «ressurspersoner» med kunnskap om området. Her er det fort gjort å tenke at konklusjonen kom først, og det såkalte belegget kom etterpå.

Hvis jeg skal våge meg på å være ressursperson vil jeg tro at villreinen tidvis unngår å krysse det åpne elveleiet i Tverråna på vinterstid. Særlig når det tappes for fullt med høye snøkanter, og i perioder med streng kulde vil dette kunne være risikabelt. Samtidig er det i dette området alltid kort avstand til steder der villreinen lett kan krysse over på isen eller på fast grunn. Hvis de ikke vil krysse elva, kan dyra enkelt gå rundt.

Villrein bruker store deler av livet til å gå rundt naturlig hinder. Dette er ikke noe problem for dem. Det er dette miljøet de er tilpasset å leve i. Den vinteråpne delen av Tverråna er bare enda et hinder på linje med alle de andre. Alternativ tapping i Tverråna forsvares derfor på ingen måte den *positive virkningen* som Norconsult gir tiltaket i konsekvensanalysen. Alternativ tapping av Tverråna gir i virkeligheten ingen nevneverdige fordeler for villreinen. Det kan derfor heller ikke være med på å veie opp for skadevirkninger som utbyggingsprosjektet vil påføre villreinen andre steder i fjellområdet.

Konklusjon

Basert på det jeg har skrevet ovenfor mener jeg derfor at Lyse Kraft ikke bør få dispensasjon fra de aktuelle verneforskriftene til å utvide Røldal Suldal Kraftverkene. Hvis dette slipper gjennom kunne man like godt ha droppet hele vernet.

Jeg mener også at Norconsult har utført et lettvent og tidvis feilaktig utredningsarbeid når det gjelder konsekvensene prosjektet vil ha. Det er ingen positiv gevinst å hente for villreinen ved at Lyse Kraft får lov til å gjennomføre dette prosjekt. Snarere kan vi risikere at dette blir begynnelsen på slutten for den allerede hard prøvet villreinstammen i Setesdal- Ryfylkeheiene.

Hvis denne utvidelsen av Røldal Suldal Kraftverkene godkjennes frykter jeg også for det eksempelet det setter når resten av Ulla- Førre og Sira- Kvina konsesjonene skal fornyes. Jeg kan vanskelig se for meg at villreinen i Setesdal- Ryfylke tåler en ny stor utbyggingsrunde i heiene.

Fisk og fiske i Holmavatnet.

Til å ha vært regulert i mer en 50 år er Holmavatnet i dag et svært godt fiskevann. Det settes kun noen få hundre settefisk i henhold til konsesjonskravet. Vannet er i all hovedsak selvrekutterende, og kunne trolig klart seg helt uten settefisk.

Det lave antallet fisk som settes i dag skjer etter innspill fra grunneierne, som lenge har ment at det ble satt alt for mye fisk i vannet. På det meste ble det satt ut 25 000 settefisk i Holmavatnet årlig. Dette resulterte i en tett bestand av smålåten fisk. I takt med redusert utsetting har imidlertid fisket i Holmavatnet forbedret seg drastisk.

På tross av det tidligere ble satt ut alt for mye fisk har den naturlige gytingen i Holmavatnet aldri helt opphørt etter reguleringen. Selv om fisken som lever og gyter i Holmavatnet i dag er genetisk påvirket av all settefisk, finnes det utvilsomt også rester av det opprinnelige genmateriale i bestanden. Enkelte av fiskene vi fanger har fortsatt de karakteristiske lyse flekken som de fleste av fisken i Holmavatnet hadde før reguleringen. Disse flekken har jeg sjelden eller aldri sett på ørret andre steder.

Basert på telling av fisk med og uten fettfinne kan jeg si at andelen med naturlig klekket fisk har steget år for år. Dette skjer både fordi man nå setter mindre fisk, og fordi antallet fisk som selv gyter i vannet har steget jevnt og trutt.

I senere årene har andelen naturlig klekket fisk ligget mellom 80 og 85 prosent. Sommeren 2024 gjorde den imidlertid et stort hopp oppover. Av de 200-kiloene med sløyd fisk jeg leverte for salg til Haukeliseter fjellstue i år (2024) var 95 prosent naturlig klekket i Holmavatnet.

Mens vi tidlig på 90- tallet kun fikk et fåtall gytefisk i garna i Vivik seinhøstes, kunne vi i dag lett ha fisket flere hunder kilo på få dager hvis vi ønsket. Når fisken virkelig går på bekken, står helle oser og den store hølen ned for hyttene stinn av fisk. Det er også veldig mye mer yngel og småfisk å se på elva på sommerstid nå en det var da jeg var guttunge.

I gamledager var gangsfisket i Vivik en årvis begivenhet som ga svært store fangster. I dag er det ikke lenger interessant å fiske gytefisk, men det er svært gledelig at Holmavatnet ser ut til å ha reist igjen etter reguleringen. Vannet er ikke bare selvrekutterende, fisket er også så bra at det igjen går an å tjene penger på å fiske for salg der. Dette næringsfiske kommer på toppen av utleiefiske både med stang og garn.

Et kjapt estimat tilsier at det på Langesæhallines del av Holmavatnet ble fisket over 400 kilo usløyd fisk sommeren 2024. I tillegg fiskes det også mye med garn på to av de fra tre andre eiendommen i vannet.

Den store tilgangen på naturlig klekket småfisk i Holmavatnet senere år har utvilsomt påvirket dietten til ørreten i vannet. Våren 2022 tok vi 75 ørreter mellom 350 og 750 gram på isen i Vivik. Fiskene ble i all hovedsak tatt rett ut for elveosen i det da helt nedtrappede vannet. Så godt som samtlige av disse fiskene hadde yngel og småfisk i magen. De fleste ørreter spiser en og annen småfisk når de når en viss størrelse, men at alle gjør det er ikke vanlig. Særlig ikke de ned mot 300 gram. Dette sier litt om hvor mye småfisk det faktisk er på elva i Vivik.

Disse fisken var forøvrig røde og fine i kjøttet som fisken stort sett er i Holmavatnet. Det betyr at de spiser mye skjoldkrepser og andre krepsdyr også. Når så mange fisker prøver seg på fiske-diett tidlig er det imidlertid noen av dem som fortsetter med det og aldri ser seg tilbake.

Storørret

De siste 8-10 årene har det dukket opp en type ren fiskespisende ørret i Holmavatnet som neppe noen har sett der siden før reguleringen.

Det finnes insekt og krepsdyrspisende ørreter i Holmavatnet på godt over kiloen, men disse bruker gjerne lang tid på å nå denne vektclassen. Det er derfor lett å se at det er snakk om forholdsvis gammel fisk.

De rene fiskespiserne derimot har vokst fort og er fortsatt unge når de runder kiloen. De har også et ensartet utseende. De er korte og veldig breie, med forholdsvis store hoder for alderen. Siden de i all hovedsak spiser fisk er de også ganske bleike i kjøttet. De er så like å se til at en kan lure på om de har noe genetisk til felles som ikke de andre fiskene har.

Når en fisker med med 35mm garn som jeg gjør, ønsker en å fange fisk fra 350 til 650 gram. De stor fiskespisende ørretene henger sjelden fast særlig lenge i denne maskestørrelsen. Det er vanligere at en finner garnet sitt i ei eneste tugg midtfjords enn at en får dem med opp. En og anne av disse store ørretene blir imidlertid hengende fast i garnet. Den største jeg selv har fått inn i båten var på 2,3 kilo, men de finnes større fisk en dette i Holmavatnet i dag.

Disse fiskene kommer gjerne inn i Vivik sent på kvelden og på natta for å jakte småfisk på grunt vann. Sannsynligvis gjør de en viktig jobb med å tynne i småfiskbestanden, og er dermed med på å opprettholde det gode fisket vi har i Holmavatnet i dag. Jeg ser derfor ingen grunn til å gå opp i maskestørrelse for forsøke å fange flere av disse fiskene i garn. Bare å vite at de finnes der ute er en glede i seg selv. Fisk på denne størrelse er naturlig nok også svært attraktive for sportsfiskere.

Hvis en selvrekrutterende bestand av fiskespisende storfisk regnes for å ha «svært stor» egenverdi i Suldalsvannet kan jeg ikke skjønne at annet enn at tilsvarende storfisk må ha stor verdi i Holmavatnet også.

Det er i ikke vanskelig å få denne delen av ørretbestanden i Holmavatnet til å passe inn under de definisjonene av «storørret» som Nordconsult selv opererer med i *Fagrapport fisk*. Hvorvidt dette likevel holder til å få godkjenning som en verneverdig storørretbestand, er vel tvilsomt. Det er imidlertid ingen tvil om at denne delen av fiskebestanden i Holmavatnet er fullstendig oversette både i tilstandsrapporten og konsekvensanalysen.

Disse store fiskespisende ørretene må derfor med i vurderingen når vannets verdi og konsekvensene av en ytterligere regulering skal vurderes.

Prøvefiske i unntaksåret 2018

Basert på det jeg har skrevet ovenfor er det vanskelig å forstå at Norconsult kan konkludere med at Holmavatnet bare har «enn viss» økologisk verdi. Holmavatnet er i dag et fiskevann langt over det gjevne, og bør på ingen måte avspises med verdien « middels til noe» i i konsekvensanalysen. Det prøvefisket som er gjort er tydeligvis ikke godt nok til fange opp den reelle økologiske tilstanden i vannet. Konesjonssøker Lyse Kraft bør derfor pålegges å utrede dette bedre.

Prøvefisket i Holmavatn ble gjennomført av Uni- Research LIF i 2018. Dette er det samme året som Hydro oppgraderes dammene etter de nye kravene fra NVE. Holmavatnet ble derfor holdt rundt lavest regulerte vannstand (LRV) gjennom store deler av sommeren. Vannspeilet var følgelig lavere enn det noen gang har vært siden reguleringen. Bølgene slo derfor i alle de utvaskede massene som har havnet på bunnen, etter at de var blitt vasket ut høyere opp i reguleringssonen. Dette resulterte i at vannet som vanligvis er helt klart, var grumsete og blakt gjennom hele sesongen.

2018 var et unntaksår av verste sort, og på ingen måte rett tidspunkt å foreta et representativt prøvefiske. Man kan trygt konkludere med at resultatet ville vært et annet om det ble gjort i dag. Det er høyt beklagelig at man ikke har tatt dette mer alvorlig. Særlig når dette prøvefisket igjen inngår i en argumentasjon for å påføre Holmavatnet enda større, og uopprettelig skade.

Elvene i Vivik var lange død steinrenner som brakk brått over en kant ned mot LRV store deler av sommeren 2018. Prøvefiskerne som gikk med el-apparat fant ikke en eneste yngel på hele strekningen. De måtte ha hjelp fra for å finne en enslig to-tre somring i en pytt litt til side for elveløpet. I år (2024) skremte jeg ut et tjuetalls yngel og en fjorårs-fisk bare på to-tre meter av den samme elvestrekningen, Vannstanden var nå høy, og elva gikk inn over mose og gress. Der var det nå både næring og skjul for småfisken.

Konsekvenser ved etablering av pumpemagasin

På mange måter var 2018 et forvarsel på hva som vil skje hvis man senker vannstanden i Holmavatnet ytterligere, og attpåtil legger til en stadig heving og senking av vannstanden i disse lavereliggende områdene. Det er ikke bare tørrlegging av egg fra både fisk og næringsdyr som er problemet. Når vannet blir grumsete, slipper ikke sola til ned i vannmassen, og all produksjon der nede vil stagnere.

En kan også lure på hva som vil skje med de stabile 4 gradene i bunnsjikt som er grunnlaget for alt liv under isen i islagte ferskvann når det til stadighet skal pumpe vann med forskjellig temperatur inn i magasinet. Jeg kan ikke skjønne annet enn at dette vil bli en katastrofe for alt som lever i vannet.

Som tidligere nevnt er Holmavatnet i praksis selvrekutterende. At dette er mulig i et så stort kraftmagasin, må regnes som svært positivt. Dette skyldes en blanding av både naturgitte og menneskeskapte forhold. Det er imidlertid snakk om en skjør balanse her. Både den foreslåtte senkingen LRV av Holmavatnet med ytterligere 5 meter og et nytt kjøremønster av reguleringsmagasinet kan lett ødelegge for videre gyting.

Det gytes i dag i flere av småbekken som kommer inn i Holmavatnet. Det er imidlertid ingen tvil om at hovedtyngden av gytingen skjer i Vivik der tre forskjellige elver kommer ned på en kort strekning.

Gytingen skjer både på elva, i høler og ute i selve vannet. I og med at vannstanden varierer noe fra år til år vil det som et år fremstår som elv, neste år kunne være en del av selve vannet. En slangs strøm vil det imidlertid alltid være utover i det gamle elveleiet. Når Holmavatnet tappes i løpet av vinteren vil egg som er lagt utenfor hølene og det gamle elveleiet tørrlegges og dø, men mange nok klarer seg til å holde en god produksjon med yngel.

Som det tydelig kommer frem av dybdekartet går det et markant brekk ved LRV der elvene renner ut i vannet. Det er usannsynlig at fisken vil kunne komme seg opp dette fallet og opp på elva i det hele tatt vis vannstanden er under dagens LRV i gytetida. En lavere vannstand i gytetida vil ganske sikkert gjøre gyting i Vivik umulig.

Hvis de gode gyteforholdene forsvinner, forsvinner også den selvrekutterende delen av ørretbestanden i Holmavatnet. Med dette forsvinner også storørreten som gyter og klekkes på elva. Det gjør også all den småfisken som disse individenes trenger å spise for å bli storørret.

Holmavatnet kan sikkert leve videre som et næringsfattig reguleringsmagasin med mager settefisk, men denne typen vann finnes det dessverre mer en nok av allerede.

Spørsmålet er ikke om en ytterligere regulering av Holmavatnet vil være negativt for livet i vannet. Akkurat det synes alle å være enige om. Det er heller snakk om hvilke verdier som finnes i vannet i dag, og hvor mye disse er verdt for naturmangfoldet. Jeg håper det kommer frem av det jeg har skrevet at det her er snakk om langt større verdier enn de konsesjonssøker Lyse Kraft opererer med.

Deler av Holmavatnet er i dag vernet av til hensyn til landskap, fisk og dyreliv. En ytterligere regulering av vannet er helt uforenlig med dette verneformålet. Det bør derfor ikke gis dispensasjon fra verneforskriften til en ytterligere regulering.

Med hilsen

Grunneier ved Holmavatnet.

Knut A. Haukelid

